ually. A total of 12 finds were recovered during the survey, among which worked amber flakes predominated (Fig. 9).

Gytis Piličiauskas,
Giedrė Piličiauskienė,
Kęstutis Peseckas

Šventosios radimvietės 1 ir 3

2022 m. liepą–rugpjūtį buvo atlikti žvalgomieji tyrimai sklypuose Elijos g. 1, 3, 5, 7 ir Mokyklos g. 81A, 81B, 81C, Šventosios akmens amžiaus gyvenvietės (UK 1813) teritorijoje, 2,69 ha plote (Palanga). Šiuose sklypuose yra Šventosios akmens amžiaus radimvietės 1 ir 3, plačiai tyrinėtos R. Rimantienė XX a. 7–8 dešimtmečiuose (Rimantienė R. *Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos.* Vilnius, 2005, p. 220–267, 329–346) (1 pav.). Žvalgomųjų tyrimų tikslai buvo archeologinio sluoksnio ir medinių konstrukcijų paieška bei paplitimo nustatymas, senųjų vandens telkinių lokalizavimas ir jų dugno reljefo pažinimas. Tyrimus planuodami statybas užsakė sklypų savininkai. Tyrimams vadovavo G. Piličiauskas, zooarcheologinę medžiagą ištyrė G. Piličiauskienė, medieną – K. Peseckas.

Iš pradžių ištirti 52 gręžiniai, išdėstyti visoje sklypų teritorijoje (1 pav.). Jie gręžti kalamais rankiniais žemės grąžtais su 2–3 cm skersmens gruntotraukiais iki 1–2,6 m gylio. Tuomet ištirti 77 šurfai (2,25–4 m^2 dydžio) ir 2 perkasos (9 ir 10 m^2) – iš viso 303,6 m^2 dydžio plotas. Kad be reikalo nereikėtų ardyti archeologinio sluoksnio, kasinėjimai nevykdyti tose vietose, kur archeologinio sluoksnio tikimybė yra labai didelė sprendžiant iš ankstesnių archeologinių tyrimų rezultatų.

1 pav. Žvalgomųjų tyrimų Šventosios radimvietėse 1 ir 3 planas bei senojo reljefo (apie 3500 m. pr. Kr.) rekonstrukcija, izohipsėms esant kas 20 cm: 1 – gręžiniai; 2 – šurfai ir perkasos; 3 –1967–1969 ir 1971–1972 m. perkasos; 4 – buvusio ežero duburyje lokalizuoti archeologinio sluoksnio ir struktūrų arealai. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. Area plan of Šventoji Sites 1 and 3 and the reconstruction of prehistoric topography (c. 3500 BC) with isoline at 20 cm intervals: 1 – boreholes; 2 – test pits and trenches; 3 –trenches from the 1967–1969 and 1971–1972 excavations; 4 – the confirmed extent of archaeological deposits and structures in the underwater pit of the prehistoric lake.

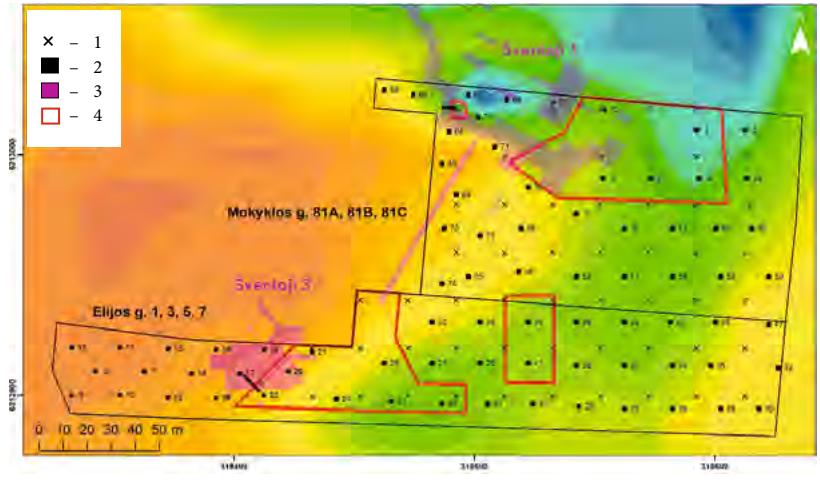

2 pav. Žvejybinės užtvaros, pagamintos iš pušų skalų, liekanos Šventosios radimvietėje 1, šurfe 1. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 2. Remnants of a pine-twig fishing weir in test pit 1 of Šventoji Site 1.

Archeologinis sluoksnis ir medinės konstrukcijos aptiktos 12 šurfų iš 77 tirtų, taip pat 1 perkasoje iš 2 tirtų, nors pavienių artefaktų, ypač medinių ir akmeninių, buvo randama ir kitose iškasose. Šurfe 1, 1,1 m gylyje, sapropelyje pasirodė pirmosios pušų skalos. Skalų ilgis apie 1 m, plotis – nuo 5 mm iki 2–3 cm, skerspjūvis – daugiausia stačiakampis, mažiau trapecinis, lygiagretainis, trikampis. Dauguma jų telkėsi maždaug 15 cm storio horizonte. Skalos gulėjo bent 4 pluoštais, iš jų dviejų dalys liko už šurfų ribų. Visi 4 pluoštai orientuoti ta pačia kryptimi – ŠV–PR (2 pav.). Toks skalų išsidėstymas, net ir nesant vertikalių kuolų, verčia manyti, kad skalos priklausė stacionariam žvejybiniam aptvarui arba tvorai. Viena skala, nuskelta nuo išorinio jaunos pušies paviršiaus, buvo datuota ^{14}C metodu maždaug 2900–2600 m. pr. Kr. Šurfe rasta vos viena keraminio indo sienelės šukė, kuri pagal vidutinio rupumo mineralines priemaišas ir lygius paviršius klasifikuota kaip rutulinių amforų kultūros. Ji buvo kiek žemiau už skalų pluoštus, o skalų horizonte aptikta tik pavienių paukščių ir žuvų kauliukų, lazdynų riešuto kevalas. Šurfe 3, 30–80 cm gylyje, sapropelyje aptikta medinių skiedrų, skalų, neapdirbtas akmuo (tinklo pasvaras?), žuvies kauliukų. Tarp medinių radinių buvo 1 kuolas, jis gulėjo horizontaliai. Šurfe 4, 0,9–1,3 m gylyje, sapropelyje, aptikta medinių skiedrų, skalų, žuvų kauliukų. Šurfe 22, 0,8–1,1 m gylyje, sapropelyje aptikta medinė skiedra, 6 porėtosios keramikos šukės, neapdirbtų akmenų, taip pat 2 skaldyti akmeniniai tinklų pasvarai. Viena iš šukių – didžiulis smailiadugnio indo šonas. Šurfe 23, 2,1–2,25 m gylyje, sapropelyje buvo gausu žuvų kaulų, 2 porėtosios keramikos šukės. Šurfe 24, 1,05–1,65 m gylyje, t. y. visoje sapropelio storymėje, rasta archeologinių radinių – medinė skiedra, neapdirbtų ir skaldytų akmeninių tinklų pasvarų, 1 porėtosios keramikos šukė, žuvų ir žinduolių kaulų. Šurfe 25, 2,15–2,5 m gylyje, sapropelio apatinėje dalyje rasta pušinė skala, neapdirbtas smiltainis (pasvaras?), 2 porėtosios keramikos šukės. Šurfe 39, 1,2–1,35 m gylyje, sapropelio apatinėje dalyje buvo rasta porėtosios keramikos, dvigeldžių moliuskų sunykusių kiautelių, lazdynų riešutų kevalų, žuvų kaulų, neapdirbtų akmenų, tauro ragas su kaukolės dalimi (3 pav.). Šurfe 41, 1,25–1,8 m gylyje, sapropelio centrinėje ir apatinėje dalyse buvo rastos kelios pušų skalos, smiltainio tinklo pasvaras, 2 porėtosios keramikos šukės, šerno kaulas. Šurfe 44, 1,45–2 m gylyje, sapropelyje buvo rasta skaldytų ir neapdirbtų akmeninių tinklų pasvarų (4:1 pav.), 2 porėtosios keramikos šukės, žuvų kaulų, 2 išvirtę mediniai kuolai, medinė skiedra, titnago skeveldra. Šurfe 61, 0,35–1,3 m gylyje, sapropelyje aptikta apie 60 radinių, neskaičiuojant labai gausių žuvų kaulų, agaro riešutų liekanų. Rasta šerno kaulas, titnago nuoskala, keletas akmeninių tinklų pasvarų, 19 rutulinių amforų

kultūros ir 4 porėtosios keramikos šukių, medinių skalų, skiedrų, 3 kuolai, iš kurių 2 stati, 1,6 ir 5,5 cm skersmens. Ilgesnysis 1,4 m ilgio kuolas buvo įkaltas iki pat jūrinio smėlio, o plonytis – įsmeigtas labai negiliai į ežero dumblą. Šurfe 72, 0,85–1,4 m gylyje, sapropelyje aptikta žuvų kaulų, medinių skalų, 2 rutulinių amforų kultūros keramikos šukės, neskaldytas akmuo.

Perkasa 1 buvo 10x1 m dydžio. Jos tikslas buvo lokalizuoti R. Rimantienės perkasas Šventosios radimvietėje 3, taip pat norėta nustatyti, kur baigiasi intensyvus archeologinis sluoksnis, aptiktas šurfe 22. Perkasoje 1 vizualiai išsiskyrė 2 perkastos arba užpiltos žemės horizontai, 20 ir 40 cm storio pilkos ir tamsiai pilkos dumblingos žemės. Po perkastu gruntu perkasos PR gale buvo išlikęs plonytis, iki 10 cm storio pilko sapropelio sluoksnelis, bet tik su pavieniais radiniais – neapdirbto smiltainio apvalainukais, kurie greičiausiai naudoti kaip tinklų pasvarai.

3 pav. Tauro ragas ir porėtoji keramika šurfe 3, Šventosios radimvietės 3 gitijoje. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. Auroch horn and Porous Ware in the sapropel deposit in test pit 3 of Šventoji Site 3.

4 pav. Pušies žievės plūdė (1) ir akmeniniai tinklų pasvarai su beržo tošies ir liepos (?) karnos pririšimo liekanomis (2, 3) iš šurfų 60, 44, 45. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. Pine bark float (1) and stone net weights with remnants of linden (?) and birch bark strings (2, 3) from test pits 60, 44, and 45.

Perkasa 2 buvo 6x1,5 m dydžio. Ji ištirta siekiant tiksliau lokalizuoti R. Rimantienės 1968 m. perkasas Šventosios radimvietėje 1. Čia vizualiai išsiskyrė 2 perkastos arba užpiltos žemės horizontai. Pirmasis buvo 0,7–1,7 m storio, tamsiai pilkas, dumblingas ir durpingas. Jis dengė visą perkasą – buvo užpiltas statybų metu, statant poilsio namą gretimame sklype jau po R. Rimantienės kasinėjimų. Antrasis horizontas buvo ne toks homogeniškas, dumblingesnis, iki 50 cm storio. Jame aptikome seno kastuvo galvą. Šis perkasimas turėjo stačias ribas. Labai tikėtina, kad tai R. Rimantienės perkasos užpildas, kuris vietomis sunaikintas vėlesnių žemės judinimo darbų. Po perkasimu slūgsojo 1,1–1,9 m storio sapropelis, rudas ar chaki spalvos, apatinėje dalyje smėlingas. Giliau, 2,2–3,6 m gylyje, buvo šviesiai pilkas žvirgždas – įžemis. R. Rimantienės perkasoje, 1,5–1,6 m gylyje, aptikome 4 pasvarus – 2 skaldyto akmens ir 2 natūralius. Daugiau radinių buvo anksčiau netirtoje sapropelio dalyje, 1,7–3 m gylyje, bet tik perkasos R dalyje – tai paukščio

kaulas, tinklų pasvarai iš neskaldytų akmenų, medžio skiedros, nuodėguliai, 3 porėtosios keramikos šukės.

Gręžiniais, šurfais ir perkasomis patvirtinta, kad centrinėje ir R tirtos teritorijos dalyse, išskyrus PR kampą, subneolite ir neolite buvęs 100–130 m pločio ir iki 2 m gylio ežero duburys (1 pav.). Ežerinėse nuosėdose daug kur buvo aptinkami vandens riešutų (agaro) vaisiai ir geldučių genties moliuskų sunykę kiauteliai. Šis duburys 3200–2500 m. pr. Kr. buvo tapęs intensyvios žvejybos vieta, o žvejybinės įrangos ir laimikio liekanos išliko iki šių dienų permirkusiame sapropelyje. Ežero duburyje archeologiniai radiniai nėra paplitę vienodai ir telkiasi į 4 sankaupas. Elijos gatvės sklypuose yra Šventosios radimvietė 1, Mokyklos – Šventosios radimvietė 3. Neskaitant zooarcheologinės medžiagos, tyrimų metu aptikti 247 radiniai. Daugiausia tai – žvejybinės įrangos liekanos, pvz., pušinės skalos, mediniai kuolai, jų smailinimo skiedros, akmeniniai tinklų pasvarai. Šie – neapdirbti arba skaldyti, kartais su karnos aprišimu arba apvynioti beržo tošimi ir virvele. Vertikalių kuolų, dažniausiai rodančių stacionarios žvejybos vietas, aptikta labai mažai – tik 2. Šurfe 1 aptikta pušų skalų sankaupa rodo greičiausiai *in situ* sukiužusią žvejybinę užtvarą, nors vertikalių kuolų šurfo ribose nefiksuota. Kol kas nėra aišku, ar tai R. Rimantienės tyrinėtų „aptvarų“ pratęsimas, ar atskira žvejybinė konstrukcija. Keramikos surinkta 51 fragmentas, iš jų 23 klasifikuoti kaip rutulinių amforų kultūros, o 28 – porėtosios keramikos. Porėtoji keramika yra storasienė (8–11 mm), su kriauklių priemaišomis molio masėje. Dažniausiai jos jau ištirpusios, liko tik plokščios plonos ertmės. Sienelės brūkšniuotos, C ir S profilių, ornamentuotos duobutėmis, įkartomis, retai – horizontalių virvelių įspaudais. Rutulinių amforų kultūros keramika šiek tiek plonesnė (8–10 mm), lygiais paviršiais, puošta prilipdomais rageliais, stulpelių įspaudais. Joje – grūsto akmens priemaišos, vidutinio rupumo, kartais žėručio. Keramikos tipų paplitimo analizė iš esmės patvirtino ankstesnių tyrimų duomenis – Šventojoje 3 randama tik porėtoji keramika, o Šventojoje 1 – ir porėtoji, ir rutulinių amforų kultūros. Neolito žvejai, gaminę rutulinių amforų keramiką, lagūniniame ežere žvejojo trumpiau ir ne taip plačiai kaip subneolito medžiotojai – rinkėjai, gaminę porėtąją keramiką. Deja, niekur nepavyko rasti neolitinės virvelinės keramikos, kuri greičiausiai buvo paplitusi tik nedideliame plote ir visa arba beveik visa surinkta R. Rimantienės perkasose Šventosios radimvietėje 1.

Zooarcheologinėje medžiagoje, kaip ir Šventosios radimvietėje 4, visiškai vyravo žuvų kaulai, buvę itin gausūs kai kurių šurfų apatinėse ežerinių nuosėdų dalyse. Pavyzdžiui, šurfe 23, smėlingame sapropelyje, 2,1–2 m gylyje paimtame 3 l grunto mėginyje buvo per 1000 vienetų žuvų kaulų fragmentų. Absoliuti dauguma žuvų kaulų priklauso gėlavandenėms žuvims – karpinėms, lydekai, starkiui. Be to, kaip ir vienalaikėje Šventosios radimvietėje 4, esančioje tame pačiame ežero duburyje, Šventojoje radimvietėse 1 ir 3 randami beveik vien tik žuvų galvų kaulai, o slankstelių ir žvynų labai mažai. Tai rodo, kad žuvys buvo apdorojamos sugavimo vietose – galvos nupjaunamos ir išmetamos vandenin, o likusi mėsingoji dalis plukdoma į gyvenvietes. Paukščių kaulų buvo vos 2, o 5 žinduolių kaulai priklausė šernui, ruoniui, taurui.

Žvalgomieji tyrimai Šventosios radimviečių 1 ir 3 aplinkoje parodė, kad į R nuo R. Rimantienės perkasų yra išlikęs vertingas archeologinis sluoksnis ir žvejybinės konstrukcijos. Reikia šiuos arealus išsaugoti arba kvalifikuotai ir detaliai ištirti.

Šventoji Sites 1 and 3

In 2022, an archaeological survey was carried out at the sub-Neolithic/Neolithic Šventoji Sites 1 and 3, previously extensively explored by R. Rimantienė in the 1960s and 1970s (Fig. 1). The survey comprised 52 boreholes, 77 test pits and 2 trenches, covering a total area of 303.6 m^2. The results confirmed the presence of an underwater pit in the prehistoric lake (Fig. 1) measuring 100–130 m wide and up to 2 m deep, which existed in the central and E part of the surveyed area during the sub-Neolithic and Neolithic periods. The pit was under intense fishing pressure between 3200 and 2500 BC, and the remains of fishing equipment and its catch are still preserved in the waterlogged sapropel. Either archaeological deposits or wooden structures were found in 12 of the 77 test pits and in 1 of the 2 trenches, although isolated artefacts, particularly wooden and stone, were also found in other trenches. A total of 247 archaeological finds were collected, largely comprised of the remains of fishing equipment such as pine twigs (Fig. 2), wooden stakes and their taper chips, and stone net weights (Fig. 4). A pine-twig fishing weir found in pit 1 was dated to 2900–2600 BC using ^{14}C samples. The ceramic assemblage consisted of 51 fragments, of which 23 were classified as Globular Amphora Ware and 28 as Porous Ware. The zooarchaeological material was strongly dominated by fish remains, comprising: 1091 fish bones and scales; 5 mammal bones and horns (Fig. 3); and 2 bird bones. The survey in Šventoji Sites 1 and 3 demonstrated that a valuable archaeological layer containing fishing structures has been preserved to the E of R. Rimantienė's excavation area. The preservation or further qualified detailed excavation of these sites is required.

Eglė Rimkienė, Jurgis Sadauskas

Šventosios akmens amžiaus gyvenvietė

2022 m. Šventosios akmens amžiaus gyvenvietės (UK 1813) teritorijoje (Palanga, Šventoji) 2 vietose prieš numatomus žemės judinimo darbus buvo atlikti archeologiniai tyrimai.

Kutninkų g. 9 planuota įrengti naujas požemines komunikacijas – buitinių nuotekų ir vandentiekio. Tyrimų vieta yra V – centrinėje Šventosios akmens amžiaus gyvenvietės teritorijos dalyje, senovinio lagūninio ežero vietoje. Apie 65 m į ŠR nuo Kutninkų g. 9 sklypo yra 51-oji radimvietė, o 57-oji – apie 150 m į R nuo Monciškės gatvės atkarpoje įrengiamų inžinerinių trasų. Kutninkų g. 9 sklype paviršius iš dalies apaugęs žole, stovi du dviaukščiai gyvenamieji namai. Reljefas nelygus, svyruoja H_{abs} 1,25–1,47 m ribose. Už minėto sklypo ribų suprojektuotos inžinerinės trasos patenka į žole apaugusią zoną ir ant Monciškės gatvės važiuojamosios dalies (žvyrkelio). Čia reljefas taip pat nelygus, svyruoja H_{abs} 1,35–1,60 m ribose.

Anksčiau archeologiniai tyrimai šioje teritorijoje vykdyti 2006, 2011, 2015 m. – G. Piličiausko (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 45–46; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 31–35, *ATL 2015 metais*, 2016, p. 47–53), 2008 m. – G. Piličiauskienės ir G. Piličiausko (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 23–28), 2014 m. – R. Kraniausko ir A. Kurilienės (*ATL 2014 metais,* 2015, p. 625; p. 52–57), 2016 m. – A. Kurilienės (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 532), 2018 m. – J. Sadausko (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 645), 2019 m. – U. Budvydo (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 521), 2020 m. – K. Pesecko ir D. Teterevos (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 677). Ankstesnių tyrimų metu nustatyta, kad 2022 m. tyrimų vieta yra senovinio lagūninio ežero